

lækker lille boghistorisk sag uden hele katalogen, en læsevenlig præsentation – for den læge læser – af denne enestående bogsamling og så ved siden af denne den egentlige katalog over bogsamlingen til brug for historikerne. Nu har vi så fået begge dele – og de hænger ikke rigtigt sammen.

Til transkriptioner og lister må det siges, at det havde været at foretrække, at navnene havde været meddelt enten på dansk eller på latin (Hemmingius eller Hemmingsen – Vergil eller Vergilius), eller hvis man havde gjort det konsekvent på latin, så da i nominativ i stedet

for alle de genitiver (Vallæ, Justini Martyris, Iuuenalis etc.).

Der er nok at gå i gang med nu. Der er givet et indblik i, hvad præster med boginteresse kunne have på deres hylde i 1500-tallet. Derfor er det yderst prisværdigt, at bogen er udkommet. Katalogen synes dækkende, verifikation er jævnt hen god, men ingen kollationering af enkeltværkerne. Den kan blive et fremragende arbejdsredskab for bog-, lærdoms- og kirkehistorikere – der herefter kan anmelde Peder Sørensen bøger – og deres ejers interesser.

Carsten Bach-Nielsen

HISTORIEVIDENSKAB

Anders Berge: *Att begripa det förflutna.*

Förklaring, klassificering, kolligation inom historievetskapen. (Studentlitteratur, 1995). 122 s.

Med denne lille bog vil forfatteren udfylde den lakune, som forklaringssteoriens svage forankring i historikers praksis udgør. Der er tale om en teoretisk undersøgelse af de forskellige måder, hvorpå man i historievidenskaben konstruerer sammenhæng. Målet er altså forklaringssteoretisk. Midlerne er dels historiografiske analyseeksempler, dels teoretiske diskussioner af forskellige forklarings- og beskrivelsesformer, som Berge samlet betegner med begrebet *begripelighetsformer*. Af disse måder at begribe historien på er der tre hovedgrupper: historiske forklaringer, der er kausalforklaringer og ledet af spørgsmålet hvorfor; dernæst to former for historisk beskrivelse, henholdsvis klassificering, dvs. indordning af enkeltfænomener under mere almene samlebegreber, og kolligation, dvs. samorganisering af enkeltfænomener som grundlag for formulering af et mere generelt be-

greb, begge ledet af spørgsmålene hvordan og hvad (s. 7).

Hovedvægten lægges på de historiske forklaringer, hvortil 90% af bogen vies. At disse alene fremstår som kausalforklaringer, skyldes, at Berge udgrænser narration med sin forklaringsdefinition. I hvilket omfang den historiske fortælling kan tælle som en forklaring, der gør historiske tildragelser forståelige ved at organisere eller kortlægge dem som en fortælling, bliver således ikke gjort til genstand for overvejelser, og den ret omfattende diskussion om »The Revival of the Narrative« introduceres ikke. Bogen placerer sig således tydeligt i en historisk tradition, der henter sit gods fra samfunds-, ikke fra litteraturvidenskaberne, uden at det dog betyder, at Berge søger at bortforklare historievidenskabens tolkningsdimension.

At det ellers kan være ganske indsigtsgivende at diskutere forklaringsformer, som man mener at måtte afvise, viser Berge i kap. 6, hvor han overbeviseende argumenterer for, at funktionelle forklaringer må afvises i historievidenskaben. Funktionel forklaring er påstan-

den om, at et fænomens virkning forklarer, at det findes, f.eks. i et samfund: Det forhold, at et fænomen findes i samfundet, viser, at det har en funktion, som modsvarer et samfundsbehov, og forekomsten af dette behov forklarer så i en formfuldent cirkelslutning, at fænomenet findes. Men dette rejser to problemer. Det første er, at man aldrig kan forklare fænomenets fremkomst. Det andet er, at man må godtgøre årsagens vedvarende virkning. Da denne ikke blot kan antages konstant og uforanderlig, må den sandsynliggøres i hvert tilfælde, hvor virkningen påberåbes, hvilket opløser påstanden i kausalforklaringer.

Kap. 2 byder på en gennemgang af de grundliggende begreber årsag, nødvendige og tilstrækkelige forudsætninger, handling og kausalitet samt den traditionelle diskussion og afvisning af *covering laws* og forudsigelser i historievidenskaben. Kap. 3 behandler forklaringer med en årsagsvariabel, hvis styrke er, at den snævre afgrænsning, som karakteriserer disse, muliggør systematik og detaljerighed, men at denne kvalitet opnås på bekostning af, at de ikke indfanger historiens kompleksitet. Og da netop kompleksiteten er det karakteristiske ved historien, trækker historiens egen beskaffenhed bort fra enfaktorforklaringernes forestilling om kausalitet til interaktive årsagsforklaringer, som er temaet i kap. 4, bogens mest interessante. Interaktion er enten af additiv karakter, hvor flere uafhængige variable indvirker på samme afhængige variable, eller interaktive, hvor årsager ikke kun griber ind i hinandens virkninger, men også påvirker hinanden i et gensidigt samspil. Her gives en introduktion til bl.a. aktør-struktur-problemet og til komparativ metode, hvor især den sidste kort og præcist diskuterer de grundlæggende problemer, som bør tages i betragtning ved komparation. Kap. 5 diskuterer *Ändamålsförklaringer*, dvs. hi-

storiske forklaringer, der bygger på aktørers motiver, mål, interesser og virkelighedsbedømmelser. Diskussionen når betydelig videre end slutning til sjæleliv, den indlevelsesteknik, som præger den romantiske hermeneutik, men den vedkender sig dette element som uomgængeligt. Det diskuteres, hvorledes man må søge at konstruere problemsituationer, der antages at give aktørene visse handlingsmuligheder, og hvorledes forestillingerne om handlemuligheder altid struktureres af en forestilling hos historikeren om aktørrationalitet.

Bogens sigte er praktisk, at medvirke til at højne historikeres selvrefleksion i deres forskningspraksis. Den bruger løbende konkrete historiografiske eksempler på de forklaringsmåder, der behandles, hvilket giver den anskuelighed. Den tager således sit udgangspunkt i, hvordan historikere gør, når de forklarer historien, for at gøre dem mere bevidst om dette, således at forklaringselementet selv kan blive genstand for refleksion. Dette er i sig selv en god ting.

En mangel ved bogen er, at den ikke afklarer forholdet mellem teori og forklaring, hvilket får det hele til at fremtræde videnskabeligt (læs objektivt) og uproblematisk. Den isolerer således et forklaringsniveau, som kommer til at fremtræde isoleret i forhold til mere generelle antagelser om sammenhænge i historien, det være sig bevidste teoretiske eller ubevidste ideologiske, og som derfor alene står i forbindelse med konkrete historiske undersøgelser, hvorfra eksemplerne jo også hentes. Den er derfor snarere en karakteristik af forskellige forklaringstyper, deres styrker og svagheder, end den er en videnskabsteoretisk fastlæggelse af forklaringsniveauets betydning for den historiske forskningsproces og dermed dens relation til historieteori og ideologi. Hvilke forklaringer på sammenhænge i historien den enkelte vælger, er jo ikke kun et

spørgsmål om, hvilken genstand der undersøges, men har både forudsætninger i den videnskabelige traditions foretrukne synsmåder, teoretiske ansatser på det område, der er til undersøgelse, og mere ideologisk prægede underforståetheder hos historikeren. Men dette er, når vi følger Berge, en anden historie.

Denne indvending tjener nok mest til at karakterisere bogens tilgang, idet den

ikke skal overskygge, at bogen tager et væsentligt emne op og giver det en solid behandling. Hvorledes man forklarer det forgangne, må være et selvfølgelig udgangspunkt for en videnskab, der vil tage problemstillinger som sit udgangspunkt og bevidst overveje, hvorledes historiske problemstillinger lader sig forklare.

Claus Møller Jørgensen

SLESVIG OG HOLSTEN

De Hansborgske Domme 1545-1578. Ved Emilie Andersen samt A. Andersen, Troels Fink og Peter Kr. Iversen. (Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, 1994). Bd. I-III. 1400 s.

Med dette imponerende trebindsværk afrundes omsider det arbejde, som Emilie Andersen påbegyndte allerede i 1943, da hun med Kildeskriftselskabet som udgiver udsendte udgaven af forordninger 1544-80 fra de Hansborgske Registranter. I 1949 fulgte et bind breve i uddrag 1543-49, og nu foreligger altså den gennemarbejdede udgave af de domme, som er indeholdt i registranterne. Dermed er udgaven endelig afsluttet i overensstemmelse med den plan, som Emilie Andersen udkastede for henvend en menneskealder siden.

Imidlertid blev det ikke Emilie Andersen forundt selv at føre den til ende. Inden sin død i 1970 havde hun ganske vist formået at bringe den omstændelige transskription af domsmaterialet næsten til ende, og de tilhørende registre var i store træk også udarbejdet, om end der fortsat manglede en sproglig tilretning, og enkelte tvivlsspørgsmål stadig henstod uløste. Den endelige udgave, sådan som den nu foreligger, havde dog næp-

pe set dagens lys, hvis det ikke havde været for de tre medudgiveres utrættelige indsats. Den lærde sønderjyske filolog og præst Anders Andersen (1889-1981) påtog sig efter Emilie Andersens død det besværlige arbejde med at jævnføre hendes transskriptioner af de mere end 700 domme med originalerne og samtidig foretage en sproglig revision af regesterne. Kildeskriftselskabets to tilsynsførende med projektet – fhv. generalkonsul, professor Troels Fink og fhv. landsarkivar Peter Kr. Iversen, begge fremragende specialister i Sønderjyllands historie – bragte med god assistance udefra udgaven i trykkefærdig form, forsynede den med indledning og udarbejdede registre. Ved denne forening af gode og kompetente kræfter lykkedes det således at bringe Emilie Andersens livsværk til afslutning 24 år efter hendes død.

For yngre historikere er Emilie Andersen (1895-1970) vist temmelig ukendt, og selv i sin egen generation gjorde hun sig udadtil ikke meget gældende. Det meste af sit liv virkede hun i arkivvæsenet, og hun befandt sig tydeligvis bedst ved den stille, lærde system med arkivalierne, især de sønderjyske. Hun indlagde sig berettiget hæder ved den eksemplariske udgivelse af Malmø-